

Soevereiniteit van de staat m

Na de genocide in Rwanda en de etnische zuivering in Kosovo is het tijd voor het beginsel van soevereiniteit als verantwoordelijkheid, meent Amitai Etzioni.

Iedereen die de Verenigde Naties een warm hart toedraagt, zal in zijn schik zijn met een nieuw idee over de internationale gemeenschap dat recent is opgekomen. Het idee heeft zijn weg al gevonden naar staatshoofden en Kofi Annan heeft het enthousiast onthaald. Sterker nog, er wordt naar verwezen in alle vijftiendertig verklaringen die aan het eind van een VN-conferentie in 2005 zijn

uitgegeven. Het idee behelst een radicale verandering ten opzichte van de visie op zelfbeschikking die in zwang is sinds het Verdrag van Westfalen in 1648.

In plaats van naties te zien als onafhankelijke entiteiten, die immuniteit genieten voor bemoeienis met hun interne aangelegenheden, wordt soevereiniteit in de nieuwe definitie als voorwaardelijk gezien: een staat kan zijn soevereiniteit alleen handhaven als hij voldoet aan de verantwoordelijkheden ten opzichte van zijn burgers en de internationale gemeenschap. Zo kan een regering die niet in staat is haar volk te beschermen tegen etnische zuiveringen, zoals in Rwanda en Kosovo, of tegen de hongerdood, zoals in Nigeria, worden beschouwd als een regering die het recht op zelfstandigheid heeft verspeeld.

De VN staan dan volledig in hun recht als ze de opdracht geven in te grijpen in de interne aangelegenheden van die staat. Dat is een belangrijke afwijking van het VN-Handvest, waarin staat: 'Geen enkele bepaling van dit Handvest

Soms verspelen regeringen hun recht op zelfstandigheid

geeft de Verenigde Naties de bevoegdheid tussenbeide te komen in aangelegenheden die wezenlijk onder de nationale rechtsmacht van een staat vallen.'

Het idee dat soevereiniteit voortaan als een verantwoordelijkheid moet worden gezien in plaats van

een recht, komt niet uit de koker van een of andere pedante politicus, maar is afkomstig van een werkgroep op hoog niveau die door Kofi Annan is benoemd (de 'Werkgroep van prominenten voor onderzoek naar bedreigingen, uitdagingen en veranderingen', onder voorzitterschap van Anand Panyarachun). Kofi Annan heeft zich achter de resultaten geschaard en verklaard dat ruimschoots aan zijn verwachtingen is voldaan.

De nieuwe benadering van soevereiniteit vormt de culminatie van een reeks vergaande veranderingen op het gebied van transnationale morele grondbeginselen, die begonnen is toen de wereldleiders in 1948, als antwoord op de verschrikkingen van de holocaust, een overeenkomst tekenden waarmee een interventie om genocide te voorkomen wettig werd. De

moet voorwaardelijk worden

grond voor interventie werd verder uitgebreid toen de publieke opinie zich schaarde achter de NAVO-bemoeienis met de interne aangelegenheden van Servië, om een eind te maken aan de etnische zuivering in Kosovo, en toen er grote morele verontwaardiging was nadat de VN de genocide in Rwanda en Soedan niet konden beëindigen. (Zie ook het Betoog, 28 januari en Forum, 31 januari.)

Het gevolg is dat humanitaire interventies (zoals in Haïti, Oost-Timor, Liberia en Congo) de gewoonste zaak van de wereld zijn geworden, zelfs als er geen sprake is van genocide. Maar er is geen overkoepelende juridische doctrine waarmee deze interventies kunnen worden gerechtvaardigd. Vandaar dat er zoveel belangstelling bestaat in het concept van soevereiniteit als verantwoordelijkheid.

Of de Algemene Vergadering deze nieuwe definitie zal onderschrijven, hangt er vooral van af of er een antwoord kan worden gevonden op de volgende drie vragen.

Om te beginnen, hoe laag mag de drempel voor interventie zijn?

Kosovo en Rwanda hebben het recht op interventie vergroot

Sommige diplomaten vinden dat je moet kunnen ingrijpen wanneer een staat de veiligheid en het 'algemene welzijn' van zijn burgers niet kan waarborgen.

Critici zijn bang dat met dergelijke vage criteria een interventie in zowat elk land, op welk moment

dan ook, kan worden gerechtvaardigd. Ten tweede, wie bepaalt wanneer de tijd is gekomen in te grijpen en wie levert de benodigde troepen? De Veiligheidsraad staat niet bekend om de representativiteit van haar samenstelling en van haar leden met vetorecht – waarvoor zij voor humanitair ingrijpen is in bepaalde landen, maar niet in andere landen die ook onverantwoord handelen.

Tot slot komt er een voorstel uit de afdeling Buitenlandse Betrekkingen om de productie en aankoop van massavernietigingswapens aan de lijst met onverantwoord gedrag toe te voegen. Daarmee zou een hele nieuwe reeks voorwaarden ter rechtvaardiging van ingrijpen worden opgesteld – een standpunt dat door talloze naties is afgewezen.

Als voor deze kwesties geen op-

lossing wordt gevonden, zal het idee van soevereiniteit als verantwoordelijkheid in plaats van recht waarschijnlijk langzaam weer verdwijnen. Dit zou zeer spijtig zijn, omdat het basisidee dat naties zich als goede burgers van de internationale gemeenschap dienen te gedragen en niet als vrijbuiters, goed bij deze tijd past. Als we de term 'internationale gemeenschap' van een vage slogan tot een nieuwe mondiale realiteit willen maken, dan moeten we de problemen oplossen die het met zich brengt om de kleine lettertjes van het concept soevereiniteit als verantwoordelijkheid uit te werken.

Amital Etzioni is hoogleraar Internationale Betrekkingen aan de George Washington University. Zijn recente publicatie is *From Empire to Community*. Vertaling: Cees Koster